

Βιβλιοκρισίες

H.-H. Jescheck - G. Grebing (Hrsg.), Die Geldstrafe im deutschen und ausländischen Recht (Rechtsvergleichende Untersuchungen zur gesamten Strafrechtswissenschaft, 3. Folge, Bd. 1), Baden - Baden (Nomos Verlag) 1978

1. Μιά ιδιαίτερη τάση που παρατηρείται στις σύγχρονες ευρωπαϊκές χώρες, είναι η βαθμιαία στροφή της νομοθεσίας και της νομολογίας από τις (βραχυχρόνιες) στερητικές της ελευθερίας ποινές προς τις χρηματικές ποινές. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι στην Γερμανία ο συσχετισμός ανάμεσα στα δύο είδη ποινών μέσα στα 100 τελευταία χρόνια έχει αντιστραφεί. Ένω το 1882 η χρηματική ποινή αποτελούσε μόλις το 24,2 ο/ο του συνόλου των επιβαλλομένων ποινών, το 1928 ανέβηκε στο 57,9 ο/ο και το 1974 στο 82,4 ο/ο, περιορίζοντας δηλ. τις στερητικές της ελευθερίας ποινές σ' ένα ποσοστό 17,6 ο/ο (για την κατάσταση στην Ελλάδα βλ. Κ. Γαρδίκια στα Ποιν. Χρον. Δ' (1954), 165 και σημ. 1).

Η σταθερή αυτή στροφή προς τις χρηματικές ποινές δεν είναι βέβαια άσχετη με την γενικότερη βελτίωση των όρων ζωής και την μεταβολή αντιλήψεων ως προς τους σκοπούς της αντεγκληματικής πολιτικής (έξανθρωπισμός των ποινικών κυρώσεων, όρθολογική αξιοποίηση του παραγωγικού δυναμικού). Σε ώριμμένες μάλιστα χώρες, όπως στην Αυστρία και την Δ. Γερμανία, η προτεραιότητα στην επιβολή χρηματικών ποινών αντί για (κυρίως βραχυχρόνιες) ποινές κατά της ελευθερίας, έχει τον τελευταίο καιρό καθιερωθεί και νομοθετικά (§ 37 ΓαυστρΠοινΚ, § 47 ΓερμΠοινΚ). Η τάση όμως αυτή επιβεβαιώνει συνάμα σοβαρούς κινδύνους άνισης μεταχειρίσεως στην άπονομή της δικαιοσύνης, γεγονός που επιβάλλει μία προσεκτικότερη προσέγγιση του όλου θέματος. Το βιβλίο των Jescheck - Grebing, μέσα στις 1360 σελίδες του, παρέχει συστηματικά και κριτικά όλο το συγκριτικό υλικό που χρειάζεται κανείς γύρω από την προβληματική της χρηματικής ποινής, κυρίως στις σύγχρονες μορφές της που θα μας άπασχολήσουν εδώ.

11. Η προβληματική αυτή συνίσταται κατά βάση στην έξευρεση μιάς μορφής χρηματικής ποινής, ή όποια να άποδίδη μέν δικαιοσύνη και να άποδοκιμάζη ήθικά μιά παράνομη πράξη σύμφωνα με την αντικειμενική και ύποκειμενική της βαρύτητα, χωρίς όμως παράλληλα να άγνοη την οικονομική και προσωπική κατάσταση του καταδικαζομένου. Έάν η χρηματική ποινή άγνοηση τον τελευταίο αυτό παράγοντα των προσωπικών σχέσεων, ύπάρχει ο κίνδυνος να επιβληθή σαν ποινή ή καταβολή χρηματικού ποσού που μολονότι ύπαγορεύεται από την ποινική εθούνη του δράστου, στην μία περίπτωση λόγω ένδειας του να φανή ύπέρογο και στην άλλη περίπτωση - το ίδιο πάντα ποσό - λόγω ευ-

πορίας να φανή άσήμαντο. Η προσπάθεια για τήρηση της άρχης της ίσης μεταχειρίσεως θα κατέληγε έτσι σε φενάκη εις βάρος των άπορωτέρων κοινωνικών ομάδων. Έάν τα άτομα δεν είναι ίσα, έλεγε ο Άριστοτέλης, δεν θα έχουν ίσότητα στον τρόπο της μεταχειρίσεώς τους. Διότι από εδώ άκριβώς πηγάζουν οι διαμάχες και οι άντιδικίες, όταν άτομα ίσα δεν άποκτούν ίσα μέρη, ή όταν άντιθέτως άτομα άνισα τυγχάνουν ίσης μεταχειρίσεως (Άριστ. Ηθ. Νικ., V, III, 6, 1131 α 23 - 25).

III. Βεβαίως το πρόβλημα δεν είναι καινούργιο. Οι νομοθεσίες το γνωρίζουν και κατά κανόνα το άντιμετωπίζουν με την έπιταγή προς τον έφαρμοστή του νόμου, ότι στον προσδιορισμό της χρηματικής ποινής πρέπει να λαμβάνεται ύπ' όψη και η προσωπική κατάσταση του καταδικαζομένου, όπως το εισόδημα και η περιουσία που διαθέτει, ή οικογενειακή κατάσταση και οι οικογενειακές ύποχρεώσεις, το έπάγγελμα και τα έπαγγελματικά κέρδη, ή ηλικία και η κατάσταση της υγείας (έτσι : άρθρο 48 § 2 έλβΠοινΚ - βρβλ. άρθρο 80 § 1 έλλΠοινΚ, άρθρο 41 § 1 γαλλΠοινΚ και άρθρο 72 ΠρΣγγαλλΠοινΚ/1978, § 27 I νορβΠοινΚ κ.ά.). Η άσφαεια όμως ως προς τον τρόπο αξιολογήσεως όλων αυτών των στοιχείων, που ύσυσταστικά άφίνονται στην διακριτική εύχθεια του δικαστού, ώδήγησε, στις άρχές του 20ού αί., στην άναζήτηση νέων λύσεων, που ν' άνταποκρίνονται περισσότερο στις θεμελιώδεις συνταγματικές έπιταγές για άσφάλεια του δικαίου και ύσιαστική δικαιοσύνη. Ό δανός Carl Torp και ο σουηδός Johan C.W. Thyrgén διετύπωσαν στα πλαίσια αυτών των άναζητήσεων ένα σύστημα, που βρήκε μεγάλη άπήχηση στις σκανδιναβικές κυρίως χώρες και που άξίζει να μας άπασχολήση εδώ ιδιαίτερα. Σε άντικατάσταση λοιπόν του παραδοσιακού συστήματος των «συνολικών ποσών» (Gesamtsummensystem) προτείνεται το σύστημα τών λεγομένων «ήμερησιών ποινών» (Tagessystem, système des jours - amendes). Κατ' αυτό, η χρηματική ποινή προσδιορίζεται από δύο μεταβλητές : Άφ' ενός από τον άριθμό των ήμερησιών μονάδων (Tagessätze), για τις όποιες άπαγγέλλεται η χρηματική ποινή και με τις όποιες εκφράζεται η άποδοκιμασία της έννομης τάξεως για τον άδικο και καταλογιστό χαρακτήρα της παράνομης συμπεριφοράς (συνεκτίμηση γενικοπροληπτικών και ειδικοπρωληπτικών σκοπών της ποινής). Καί άφ' έτέρου από το ύψος του καταβλητέου χρηματικού ποσού για κάθε ήμερησια μονάδα, με βάση, την φορά αυτή, την προσωπική και οικονομική κατάσταση του καταδικαζομένου και χωρίς το μέγεθος του ποσού να συναρτάται άμεσα με άντιλήψεις άντεγκληματικής πολιτικής. Για την ίδια ύπαίτια, άδικη και παράνομη συμπεριφορά επιβάλλεται έτσι ο ίδιος άριθμός ήμερησιών μονάδων (π.χ. 30 ήμέρες), το ύψος όμως της κάθε μονά-

δος θα ποικίλλη ανάλογα με την προσωπική κατάσταση (π.χ. 50 νομισματικές μονάδες στόν ένα, 200 νομισματικές μονάδες στόν άλλο), έτσι ώστε τελικά τὸ ένα πρόσωπο νὰ κληθῆ νὰ καταβάλῃ 1.500 νομισματικές μονάδες, ἐνὸς τὸ ἄλλο (καὶ κατ' ὑπόθεσιν εὐπορότερο) 6.000.

IV. Τὸ σύστημα, στὴν ἀπλῆ του αὐτῆ μορφῆ, παρουσιάζεται ἴσως ἐλκυστικό. Προωθεί τὴν οδυσιαστικὴ δικαιοσύνη, εἶναι κατὰ τὸ μέτρο τῆς τυποποιηθῆσας του προβλέψιμο, προφυλάσσει ἀπὸ πληθωριστικούς κλυδωνισμούς (παρόμοια λειτουργία, ὅπως αὐτῆ ποὺ ἐπιτελεῖ ἡ μεταλλικὴ δραχμὴ) καὶ συνάμα ἐξασφαλίζει τὴν εὐκόλη μετατροπὴ τῆς χρηματικῆς ποινῆς σὲ περίπτωση μὴ ἀποτίσεως τῆς. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικό τῆς ἀπρηχίσεως ποὺ ἔχει, τὸ γεγονός ὅτι πέρα ἀπὸ τὶς περισσότερες σκανδιναβικὲς χώρες (Φινλανδία: 1921, Σουηδία: 1931, Δανία: 1939), τὸ υιοθέτησαν πρόσφατα (1975) ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Δ. Γερμανία. Ζητήματα ὅμως ἀνακύπτουν στὴν ἐφαρμογῆ, τὴν «βλοποίηση» τοῦ συστήματος, ποὺ προϋποθέτει τὴν λήψη ὀρισμένων τεχνικῆς ἢ καὶ θεμελιακῆς φύσεως προποφάσεων: 1) Ποιά θὰ εἶναι ἡ ἔκτασι ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος; 2) Μὲ τί κριτήρια πρέπει νὰ γίνεται ὁ προσδιορισμὸς τοῦ καταβλητέου ποσοῦ κατὰ ἡμερησία μονάδα; 3) Πῶς πορεῖ νὰ γίνεται ἡ ἀξιολόγησι τῶν πληροφοριῶν, πᾶνω στὶς ὁποῖες στηρίζεται αὐτὸς ὁ προσδιορισμὸς; 4) Πῶς θὰ γίνῃ ἡ ἐκτέλεσι τῆς χρηματικῆς ποινῆς σὲ περίπτωση ἀρνήσεως ἢ ἀδυναμίας καταβολῆς τοῦ ζητουμένου ποσοῦ; Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα οἱ λύσεις, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὴν συγκριτικὴ ἐπισκόπησι τῶν Jescheck - Grebing, ποικίλουν σημαντικά ἀπὸ χώρα σὲ χώρα. Ὑπάρχουν ὅμως ὀρισμένες βασικὲς κατευθύνσεις ἢ διαζευκτικὲς λύσεις, γύρω ἀπὸ τὶς ὁποῖες κινούνται ὅλες οἱ ἐπιμέρους ρυθμίσεις:

V. Ὡς πρὸς τὴν ἐκτασι ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος, ἐρωτᾶται ποῖες ἀξιόποινες πράξεις ποροῦν νὰ ὑπαχθῶν στὴν ρύθμισι τοῦ συστήματος ἡμερησιῶν προστίμων, καὶ ποιά ὅρια ἐνδείκνυται νὰ τεθοῦν στὸν ἀριθμὸ καὶ τὸ χρηματικὸ ὕψος τῶν ἡμερησιῶν μονάδων. Γενικὴ τάση ὑπάρχει νὰ ἀποκλειῶνται οἱ ὀσημαντικῆς φύσεως ἀξιόποινες πράξεις (Bagatelldeliktinalität) καὶ νὰ διατυπώνωνται τὰ ὅρια τῶν ποσῶν μὲ κάποια εὐρύτητα, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἀπρόσκοπη ἐξισορρόπησι τῶν μεγεθῶν σὲ ἐποχὲς οἰκονομικῆς ἀστάθειας. Ἔτσι π.χ. στὴν Δ. Γερμανία τὸ σύστημα ἐφαρμόζεται γιὰ ὅλες τὶς ἀξιόποινες πράξεις (πλὴν τοῦ φόνου), ἄλλα ὄχι γιὰ τὶς λεγόμενες παραβάσεις τάξεως (Ordnungswidrigkeiten). Πορεῖ ἀκόμη νὰ ὑποκαταστήσῃ μιὰ στερητικὴ τῆς ἐλευθερίας ποινῆ, ἐφ' ὅσον ἡ τελευταία δὲν ὑπερβαίνει τοὺς ἐξιμήνας (§ 47 II γερμΠοινΚ), ἢ ν' ἀπαγγελλῆ ἀθροιστικά μαζί μὲ ποινὴ κατὰ τῆς ἐλευθερίας, ἐὰν ἡ πράξι ἐγινε γιὰ τὴν προσπόρισι κέρδους (§ 41 γερμΠοινΚ - πρβλ. ἄρθρο 81 ἑλλῆνΠοινΚ). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερησιῶν μονάδων ἐκτείνεται μεταξὺ 5 - 360 καὶ, σὲ περίπτωση συρροῆς, ἕως

720, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ποσοῦ μεταξὺ 2 καὶ 10.000 μάρκων (45 ἕως 22.500 δρχ.) κατὰ ἡμερησία μονάδα (§ 40 I.2 καὶ II.3 γερμΠοινΚ), ἂν καὶ στὴν πράξι τὸ ποσὸ κυμαίνεται μεταξὺ 5 καὶ 50 μάρκων. Παρόμοια, στὴν Αὐστρία ἡ ρύθμισι κλιμακώνεται μεταξὺ 2 καὶ 360 ἡμερησιῶν μονάδων καὶ γιὰ ποσὸ 20 ἕως 3.000 σελλινιών (60 ἕως 9.000 δρχ.) τὴν ἡμέρα (§ 19 I.2 καὶ II.2 αὐστρΠοινΚ), ἐνὸς στὴν Σουηδία μεταξὺ 1 - 120 ἡμερησιῶν μονάδων (ἢ 180 ἐπὶ συρροῆς) καὶ γιὰ ποσὸ 2 ἕως 500 κορωνῶν (19 ἕως 475 δρχ.) ἡμερησιῶς (κεφ. 25 §§ 2 καὶ 5 σουηδΠοινΚ).

VI. Ὡς πρὸς τὰ κριτήρια γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ καταβλητέου ποσοῦ κατὰ ἡμερησία μονάδα, ἔχουν διαμορφωθῆ δύο ἀντιτιθέμενα συστήματα. Κατὰ τὸ πρῶτο, ποὺ θέτει σὰν βάση τὴν λεγόμενὴ «ἀρχὴ τοῦ καθαρῶ ἐισοδήματος» (Nettoeinkommensprinzip), τὸ χρηματικὸ ὕψος τῶν ἡμερησιῶν μονάδων προσδιορίζεται μόνο ἀπὸ τὸ καθαρὸ εἰσόδημα τοῦ καταδικαζομένου. Κατὰ τὸ δεύτερο, ποὺ ἐκφράζει τὴν «ἀρχὴ τῆς ἀπαιτητῆς ζημίας» (Einbußerprinzip), λαμβάνεται ὑπ' ὄψῃ ἡ γενικώτερη προσωπικὴ καὶ οἰκονομικὴ του κατάσταση, δηλ. ἀφ' ἑνὸς τὸ ἂν ἔχη οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις (ἀριθμὸς παιδιῶν, ἀπασχόλησι συζύγου), ἔκτακα οἰκονομικὰ βάρη, ἀνεξόφλητες φορολογικὲς ὑποχρεώσεις κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἂν κατέχη ἀκίνητη ἢ κίνητη περιουσία καὶ τὸ ἂν τὰ ὑπάρχοντα κεφάλαια τοῦ ἀποφέρουν τόκους. Τὸ τελευταῖο σύστημα εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις ἐννοικώτερο γιὰ τὸν καταδικαζόμενον, διότι ἐκτός τοῦ ὅτι ἀξιολογεῖ ἐπακριβέστερα τὴν οἰκονομικὴ του κατάσταση, συνυπολογίζει ἐιδικώτερα καὶ ἀφίνει στὴν διάθεσιν του ἕνα ποσὸ ἱκανὸ νὰ καλύψῃ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐξοδα βιοτικῆς του συντηρήσεως. Τὸ σύστημα ὅμως παρουσιάζει δυσκολίες στὴν ἐφαρμογῆ του (πληθῶρα στοιχείων πρὸς συνεκτίμησι), γι' αὐτὸ καὶ ἐνῶς προπολεμικὰ εἶχε γίνῃ δεκτὸ ἀπὸ τὶς σκανδιναβικὲς χώρες Σουηδία (κεφ. 25 § 2 II ΠοινΚ), Φινλανδία (κεφ. 2 § 4 III ΠοινΚ) καὶ Δανία (§ 51 I.4 ΠοινΚ), στὶς νεώτερες νομοθετικὲς μεταρρυθμίσεις τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Δ. Γερμανίας - καὶ παρὰ τὶς ἀντιθέτες προτάσεις ποὺ ὑπῆρξαν δὲν υιοθετήθηκε. Στὴν Αὐστρία τὸ θέμα ἀφίνεται ἀνοικτὸ καὶ ὁ νόμος ὀρίζει ἀπλῶς γενικά ὅτι ἡ ἡμερησία μονάδα προσδιορίζεται σύμφωνα μὲ τὶς προσωπικὲς σχέσεις καὶ τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητι τοῦ καταδικαζομένου (§ 19 II ΠοινΚ), ἐνὸς στὸ γερμανικὸ κείμενο προστίθεται καὶ δευτέρη πρότασι, κατὰ τὴν ὁποία σὰν σημεῖο ἀφετηρίας τοῦ προσδιορισμοῦ αὐτοῦ λαμβάνεται κατὰ κανὸνα τὸ καθαρὸ εἰσόδημα ποὺ ὁ δράστης πορεῖ ἢ θὰ ποροῦσε νὰ ἔχη κατὰ μέσο ὄρο τὴν ἡμέρα (§ 40 II ΠοινΚ). Ἡ γερμανικὴ νομολογία τείνει πάντως νὰ περιλάβῃ στὴν ἐννοία τοῦ εἰσοδήματος κάθε μορφῆ χρηματικὸ πορισμὸ (εἰσοδήματα ἀπὸ ἐργασία, ἀπὸ κεφάλαιο, ἀπὸ συντάξεις κλπ.) καὶ ἀντιθέτως νὰ ἀφίνει ἐκτός ὑπολογισμοῦ τοὺς τρέχοντες φόρους, τὰ ἀσφάλιστρα ἀσθενείας ἢ ἀκόμη καὶ τὶς δόσεις γιὰ ἐξόφλησι ἰδιοκατοι-

κήσεως. Τείνει επίσης να λαμβάνη υπ' όψη και τις προσωπικές σχέσεις (π.χ. ασθένειες στην οικογένεια, αριθμός παιδιών), αν και στο θέμα αυτό ένα μέρος τής θεωρίας, για δογματικούς λόγους, είναι αντίθετο.

VII. Ός προς την αξιολόγηση των πληροφοριών, επάνω στις όποιες θα στηριχθή ο προσδιορισμός του καταβλητέου ποσού κατά ήμερησία μονάδα, ειδικότερα ζητήματα γεννώνται σχετικά με τον τρόπο συλλογής, επαλήθευσεως και συνυπολογισμού στο ήμερησιο εισόδημα των στοιχείων προσωπικής καταστάσεως. Η συλλογή των πληροφοριών γίνεται βέβαια συνήθως με την συμπλήρωση από τον καταδικαζόμενο μιας έντύπου δηλώσεως. Σε χώρες όπου δεν ισχύει το τραπεζικό απόρρητο, όπως π.χ. στην Σουηδία, η επαλήθευση των πληροφοριών γίνεται από την αστυνομία και δεν παρουσιάζει δυσκολίες. Αντίθετα σε χώρες όπου το απόρρητο αυτό κατοχυρώνεται, όπως είναι η περίπτωση τής Δ. Γερμανίας, η επαλήθευση βασίζεται αναγκαστικά στην αληθοφάνεια των πληροφοριών, ο έλεγχος δέ γίνεται τόσο περισσότερο σχολαστικός, όσο βαρύτερη είναι η αξιόποινη πράξη. Μιά εύλογη, εξ άλλου, άπορία που γεννιέται είναι ή σχετική με την εκτίμηση τής περιουσιακής καταστάσεως προσώπων χωρίς κανονικό εισόδημα. Πώς θα υπολογισθή το εισόδημα «που θα μπορούσαν να έχουν» (§ 40 II γερμΠοινΚ) άτομα όπως στρατιώτες, άνεργοι, φοιτηταί, φυλακισμένοι ή γυναίκες που ασχολούνται με «οικιακά»; Συνήθως το θέμα ρυθμίζεται με τον καιρό από την νομολογιακή πρακτική. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, όπως στην Σουηδία, όπου το εισόδημα αυτό τεκμαίρεται κατ' ελάχιστο όριο από τον νομοθέτη (στην συγκεκριμένη περίπτωση : 5 κορώνες την ημέρα, δηλ. περίπου 48 δρχ.) Υπάρχει τέλος το ζήτημα του τρόπου ταξινομήσεως και συνυπολογισμού στο ήμερησιο εισόδημα των στοιχείων προσωπικής καταστάσεως, ώστε να επιτευχθή κάποια τυποποίηση, σύμφωνη με την αρχή τής ασφαλείας του δικαίου. Και εδώ οι λύσεις επαφίενται συνήθως στην νομολογία. Στην Σουηδία, πάντως, ή όλη διαδικασία επικουρείται και από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, που με έγκυκλίους του προς τις εισαγγελικές αρχές κλιμακώνει το χρηματικό ύψος των ήμερησίων μονάδων, συναρτώντας το με προκαθορισμένο μικρό αριθμό επαγγελματικών ομάδων.

VIII. Ός προς την εκτέλεση τής χρηματικής ποινής σε περίπτωση άρνησεως ή αδυναμίας καταβολής του ζητούμενου ποσού, τὰ θέματα στρέφονται γύρω από τον τρόπο μετατροπής τής ήμερησίας μονάδος σε χρονική μονάδα ποινής κατά τής ελευθερίας, καθώς και γύρω από τις συνθήκες και προϋποθέσεις μιας τέτοιας μετατροπής. Στις περισσότερες χώρες, μία ήμερησία μονάδα ίσοται με μία μέρα στερητικής τής ελευθερίας ποινής : § 54 I.4 δαν ΠοινΚ, κεφ. 2 § 5 II φινλΠοινΚ, § 43. 2 γερμΠοιν

Κ. Στην Αυστρία ο συσχετισμός είναι ευνόικότερος για τὸν καταδικαζόμενο, διότι ή μία μέρα φυλακίσεως αντιστοιχεί σε δύο ήμερησίες μονάδες (§ 19 III. 2 ΠοινΚ). Τέλος στην Σουηδία εφαρμόζεται μία προοδευτικά ελαττούμενη κλίμακα, που αρχίζει με φυλάκιση 10 ήμερών για μετατροπή χρηματικής ποινής 1-5 ήμερησίων μονάδων και καταλήγει σε αναλογία 1 : 3 για περισσότερες από 90 ήμερησίες μονάδες. Η μετατροπή απαγγέλλεται από τὰ δικαστήρια, και αυτό αποτελεί μία σημαντική εγγύηση για τις ελευθερίες των πολιτών σε χώρες, όπως οι σκανδιναβικές, όπου ή εκτέλεση τής χρηματικής ποινής ανήκει στην δικαιοδοσία των διοικητικών οργάνων. Γενικά όμως οι περιπτώσεις μετατροπής δεν είναι πολλές (στην Γερμανία υπολογίζονται μόλις σε 5-7 ο/ο των επιβαλλομένων χρηματικών ποινών). Διότι, αφ' ενός ή προβλεπόμενη διαδικασία εισπράξεως των οφειλόμενων ποσών είναι αύστηρη (παράλληλίζεται με την αναγκαστική εκτέλεση τής πολιτικής δικονομίας) και αφ' ετέρου οι διευκολύνσεις που παρέχονται στον καταδικασθέντα για την καταβολή του ποσού (π.χ. σε δόσεις : § 42 γερμ ΠοινΚ) μεγάλες. Οι διευκολύνσεις αυτές εντάσσονται άλλωστε σ' ένα ευρύτερο πνεύμα επιεικείας που επιδεικνύεται προς τον καταδικαζόμενο, εφ' όσον υπάρχουν βέσιμοι λόγοι, είτε κατά την επιβολή τής ποινής, είτε και άργότερα : Στην Σουηδία, π.χ., χορηγείται άναστολή για την μετατρεπόμενη στερητική τής ελευθερίας ποινή, όταν ή μη καταβολή του ζητούμενου ποσού δεν οφείλεται σε κακή θέληση ή άμέλεια του καταδικαζόμενου (άρθρο 4 του νόμου τής 22.6.1939 για τήν ύφ' όρον καταδίκην). Επίσης στην Αυστρία επανεκτιμάται το καταβλητέο ποσό κατά ήμερησία μονάδα, όταν οι συνθήκες προσδιορισμού του αρχικού ποσού έχουν εν τώ μεταξύ μεταβληθή (§ 19 IV ΠοινΚ), ενώ στην Δ. Γερμανία ή εκτέλεση τής μετατρεπομένης ποινής κατά τής ελευθερίας παραλείπεται, εάν ή επιβολή τής θά συνιστούσε για τον καταδικαζόμενο μίαν «άδικαιολόγητη σκληρότητα» (§ 459 f ΚΠοινΔ).

IX. Η νομοθετική κατοχύρωση του συστήματος ήμερησίων προστίμων σε χώρες τής κεντρικής Ευρώπης (Αυστρία, Δ. Γερμανία) κατά τὰ τελευταία χρόνια, δεν προδικάζει απόλυτα την εξέλιξή του σε «κυρίαρχο σύστημα του μέλλοντος», όπως υπέθεσαν οι θεμελιωταί του. Στην Δανία, όπου το σύστημα ισχύει από το 1939, σε περιορισμένη όμως κλίμακα (δχι για τις χρηματικές ποινές των ειδικών ποινικών νόμων), γίνεται από καιρό συζήτηση για την κατάργησή του. Επίσης στην Γαλλία, ή Επιτροπή που είχε αναλάβει την σύνταξη του Προσχεδίου για νέο Ποινικό Κώδικα (οριστικό κείμενο : 1978), δεν το περιέλαβε στις προτάσεις τής, επικαλούμενη ότι το σύστημα είναι «εξαιρετικά πολύπλοκο στην εφαρμογή του και τελικά δχι πολύ αποτελεσματικό στην πράξη». Για παρόμοιους λόγους διστάζουν να το υιοθετήσουν και οι άρμόδιες επιτροπές άναθεωρήσεως τής ποι-

νικης νομοθεσίας στο Βέλγιο και την Ολλανδία, όχι όμως και στην Ιταλία, όπου αντίθετα η επιτροπή κλίνει μάλλον υπέρ του συστήματος των ημερησίων προστίμων. Οι θέσεις αυτές, όσο αντιμαχόμενες και αν είναι, αντανακλούν εν τούτοις το έντονο ενδιαφέρον που εκδηλώνεται συνεχώς προς τις νέες αυτές μορφές χρηματικής ποινής. Η άκριβης λοιπόν γνώση τους, όπως μας την δίνει το έργο των Jescheck - Grebing, δέν θα ήταν χωρίς αξία και για τους Έλληνες νομικούς, που χωρίς να αντιγράφουν ξένα πρότυπα, θα μπορούσαν να εισηγηθούν σημαντικές βελτιώσεις στο ισχύον σύστημα χρηματικών ποινών της νομοθεσίας μας.

Νέστορ Κουράκης, δ.ν.
Freiburg i. Br.

Nestor - Constantin Courakis, Zur sozial-ethischen Begründung der Notwehr. Die sozial-ethischen Schranken des Notwehrrechts nach deutschen und griechischen Strafrecht (Rechtsvergleichende Untersuchungen zur gesamten Strafrechtswissenschaft, 3. Folge, Bd. 4), Baden - Baden (Nomos Verlag) 1978.

«Κατ' έξοχην λεπτόν ζήτημα» για τον νομοθέτη θεωρεί ο Νικόλαος Χωραφάς τον προσδιορισμό των ορίων έως τα οποία μπορεί να επιτραπεί το δικαίωμα της άμυνας όταν υπάρχει μεγάλη δυσαναλογία της αξίας ανάμεσα στο αγαθό που κινδυνεύει από την επίθεση και στο αγαθό που πλήττεται για να αποκρουστεί ή επίθεση. Παρόμοια «λεπτά» ζητήματα παρουσιάζονται ακόμη και σε άλλες όριακές περιπτώσεις, όπως αυτές που έχουν σχέση με ιδιομορφίες στην προσωπικότητα του επιτιθεμένου — π.χ. άκαταλόγιστα πρόσωπα — ή που συναρτώνται με ιδιαίτερες σχέσεις και περιστάσεις μεταξύ επιτιθεμένου και άμυνόμενου — π.χ. συζυγική σχέση, ύπαιτιότητα του άμυνόμενου στην πρόκληση της επίθεσης. Μπορεί στις περιπτώσεις αυτές το δικαίωμα της άμυνας να είναι απεριόριστο;

Στην παλιότερη εποχή (περίπου ως τον α' παγκ. πόλεμο), υπό το κράτος ενός θριαμβεύοντος ατομικισμού, στο έρώτημα δινόταν καταφατική απάντηση. Με τις σύγχρονες όμως τάσεις για κοινωνικό περιεχόμενο των δικαιωμάτων και για εξισορροπητική λειτουργία της δικαιοσύνης, το αξίωμα ότι «το δίκαιο δέν πρέπει να υποχωρεί πρό του άδίκου», που αποτελεί ακόμα για πολλούς την δικαιολογητική βάση της άμυνας, έχει αρχίσει να χάνει τον άτεγκτο χαρακτήρα του. Ο συγγραφέας της παρουσιαζόμενης μελέτης επιχειρεί, μέσα από τις όριακές περιπτώσεις

που αναφέραμε, να διερευνήσει τις δυνατότητες μίας κοινωνικοηθικής θεμελιώσεως της άμυνας, βασισμένης δηλ. κατά την έκφραση του Χωραφά (που αναφέρει και στον πρόλογό του) στο συναίσθημα στοιχειώδους φιλανθρωπίας και στην ανάγκη κάποιας προς το πλησίον — έστω και άδικου — ανοχής, που χαρακτηρίζουν την σύγχρονη κοινωνική ήθικη. Έξετάζονται έτσι τα ειδικότερα νομοθετικά έρείσματα που θα επέτρεπαν μιá τέτοια θεμελίωση στην ποινική νομοθεσία της Ελλάδος και της Δ. Γερμανίας και προτείνονται λύσεις για την αντιμετώπιση των προβληματικών περιπτώσεων.

Η όλη έργασία διακρίνεται για την ζυγισμένη επιχειρηματολογία της, τις φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές της προεκτάσεις καθώς και την έπιμελημένη τεκμηρίωση των πηγών. Αποτελεί την τελική μορφή μίας διδακτορικής έργασίας, που ο συγγραφέας είχε υποβάλει στο Πανεπιστήμιο Freiburg i. Br. τό 1976.

Α.Ψ. - Μπεν.

Νέα Βιβλία

Ι.Ε. Μανωλεδακη, Η σχετικότητα της ποινικής προστασίας. Σειρά «Ποινικά» τεύχος 7. Έκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Άθήνα 1980, σελ. 65.

Ι. Μανωλεδάκης - Α. Μαργαρίτης - Ν. Παρσκαυόπουλος - Γ. Πουλής, 100 άσκήσεις Ποινικού Δικαίου, Έκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1980 σελ. 150.

Διον. Δ. Σπινέλλη, Ποινικό Δίκαιο, Είδ. Μέρος (Πανεπιστημιακές παραδόσεις), Έγκλήματα κατά της τιμής (άρθρ. 361 - 369 Π.Κ.), Έκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Άθήνα - Κομοτηνή 1980, σελ. 84.

Βασ. Ι. Καπράλου, Ποινική δικηγορία. (Περιέχει την διαδικασία και τον χειρισμό ποινικών υποθέσεων στην πράξη από τους συνηγόρους υπερασπίσεως και πολιτικής άγωγής). Έκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Άθήνα - Κομοτηνή 1980, σελ. 385.

Ν. Παπαναστασίου - Σπ. Σπύρογλου - Κ. Γιατρέ, Ναρκωτικά και Τοξικομανία, Άθήνα 1980, σελ. 110.

Σπουδαστικά έγκληματολογικά μελετήματα Ι 1979 - 80, Έκδ. Νομικής Σχολής Παν/μίου Θράκης, Κομοτηνή 1980, σελ. 95.